

II. МОДУЛ

Социјални двигатели и ранливости

Модул 2. Социјални двигатели и ранливости

Климатските промени и ранливоста на социо-економската динамика

Во последниве години, сведоци сме на зголемената потреба од мерки за соочување со сложениот предизвик на климатските промени. Како што климата на нашата планета продолжува да се менува, така се зголемуваат потребите од истражувања на сложената интеракција помеѓу климатската варијабилност, земоделските практики за егзистенција и социо-економската динамика.

Општествените последици од климатските промени се повеќеслојни. Тие допираат различни димензии на животот, од здравје и егзистенција до демографски фактори како возраста и полот. Со климатските промени, луѓето се соочуваат со зголемени предизвици во однос на екстремните временски промени, здравствени ефекти кои тие носат, недостаток од храна, вода и безбедност, миграција, принудно раселување, губење на културниот идентитет и други ризици.

Социјалните димензии на човекот во адаптација за агро-климатските промени како негови социјални, економски и бихевиорални аспекти се критичната почетна точка за проучување и успешно справување со ефектите од климатските промени.

Ранливоста се дефинира како способност на поединецот, домаќинството или заедницата да спречи, ублажува и да се обновува наспроти природните опасности, при што сиромашните или речиси сиромашните домаќинства се поранливи на природните опасности.

Поголемата ранливост на повеќе или помалку сиромашните домаќинства на природни катастрофи произлегува првенствено од фактот дека ранливите домаќинства имаат релативно малку средства и немаат пристап до потребниот капитал (Alwang, 2000). Отпорноста на катастрофи на заедницата е тесно поврзана со ризикот во областите погодени од природни катастрофи. Заедницата со подобри ресурси, подобро управување со катастрофи, комуникација со информации, има помала.

Климатските промени ги ограничуваат можностите за егзистенција за жените, децата и оние ранливи групи без соодветен пристап до вработување и јавни услуги, зголемувајќи ја нивната несигурност и влошувајќи ја нивната егзистенција.

Изложеноста на земјоделците на климатските промени значително се однесува на нивната потреба за финансиски пристап како стратегија за адаптација. Резултатите покажуваат дека промените во климата и екстремните климатски настани како ерозија на земјиштето, загадувањето на воздухот, природните катастрофи, доведуваат до повисоки трошоци за осигурување, особено за здравствено осигурување.

Ранливоста како социо-економски облик зависи од социо-економските услови во кои живеат луѓето, а тоа се:

- ❖ вработување и услови за работа, степен на образование, здравство, пол, возраст;
- ❖ пристап и контрола над ресурсите/средствата како храна, вода, засолниште, енергија, информации, социјални мрежи, земјоделски алатки, земјиште, технологија, инфраструктура, финансиски капитал итн.;
- ❖ пристап до социјална заштита, јавни услуги и институции;
- ❖ права во законска смисла, човекови права, владеење, политики;
- ❖ културни и историски фактори итн.

Фокусот на анализа на социјалните аспекти и последиците од климатските промени врз земјоделството ги опфаќа социјалните двигатели на климатските промени, полот, возраста и нивото на приход.

Проценка на социјалните димензии на земјоделството

Социјалните димензии на земјоделските практики и политики имаат важно место поради неколку значајни аспекти за земјоделците:

Човечка благосостојба: Земјоделството не е само производство на храна, тоа длабоко влијае на благосостојбата на милиони луѓе. Проценката на социјалното влијание помага да се осигура дека земјоделските активности ги подобруваат човечките животи преку промовирање на безбедноста на храната, средствата за живот и севкупниот квалитет на живот.

Еднаквост и инклузивност: Земјоделството е клучен извор на приход и вработување за населението, особено во руралните средини. Со проценка на социјалното влијание, можеме да ги идентификуваме разликите и да работиме кон правични и инклузивни земјоделски системи кои имаат корист за сите, без оглед на полот, возраста или социо-економскиот статус.

Безбедност на храна: Социјалната димензија на земјоделството е тесно поврзана со безбедноста на храната. Проценките ни помагаат да разбереме како земјоделските практики и политики влијаат на достапноста, пристапот и користењето на храната. Ова знаење е од клучно значење за спречување на појавата на глад и неухранетост.

Рурален развој: Земјоделството често служи како столб на руралните економии. Проценката на социјалното влијание ги поддржува напорите за рурален развој преку идентификување области каде што инвестициите можат да поттикнат економски раст, развој на инфраструктурата и подобри услови за живот.

Спротивставување на климатските промени

Климатска отпорност: Земјоделството е ранливо на климатските промени, а проценката на социјалното влијание може да го води процесот на креирање на стратегиите за адаптација на земјоделството. Разбирањето како факторите поврзани со климата влијаат на земјоделците и заедниците и е од суштинско значење за градење на отпорни и одржливи земјоделски практики.

Родова еднаквост: Земјоделството е сектор каде што често се изразени родовите разлики. Оценувањето на социјалното влијание ни овозможува да се справиме со родовите специфични предизвици и да го промовираме зајакнувањето на жените во земјоделството.

Благосостојба на заедницата: Земјоделството не работи изолирано, туку е во интеракција со заедниците и екосистемите. Проценките ни помагаат да го разгледаме поширокиот општествен контекст, зачувувајќи ја благосостојбата на заедницата и одржливоста на животната средина.

Ефективност на политиката: Проценката на социјалното влијание за релевантните институции кои донесуваат земјоделски политики и програми со конкретни цели, овозможува креирање политики засновани на докази преку проценка дали овие политики ги постигнуваат своите планирани резултати и ги прават потребните прилагодувања.

Информирани донесување одлуки: Земјоделците, креаторите на политиките и засегнатите страни секојдневно носат одлуки кои влијаат на земјоделските практики. Оценувањето на социјалното влијание им обезбедува сознанија засновани на податоци за да направат информирани избори кои имаат корист и за поединците и за општеството.

Одржлив развој: Земјоделството е централен столб на одржливиот развој. Проценките на социјалното влијание придонесуваат за постигнување на целите за одржлив развој преку промовирање на еколошки, економски одржливи и социјално инклузивни земјоделски системи. Проценката на социјалното влијание на климатските промени во земјоделството не е академско истражување насочено кон научни цели, туку е критична алатка со која се осигурува дека земјоделството придонесува позитивно за благосостојбата на заедниците, ја поттикнува одржливоста и помага во справувањето со глобалните предизвици, со особен акцент на безбедноста на храната, мерките за ублажување на климатските промени и адаптацијата.

Социјални димензии на климатските промени

Правилната социјална заштита придонесува конотпорноста на руралните земјоделци кон негативниот притисок на климатските промени. Социјалната заштита овозможува на ранливите рурални домаќинства да се заштитат од влијанието на климатските шокови со промовирање на иницијативите за социјална заштита, затоа што климатските промени, земјоделството и сиромаштијата се тесно испреплетени.

Промовирање на климатски паметно земјоделство во корелација со политиките и програмите за социјална заштита и пристојно рурално вработување може да реши важни прашања од областа на климатската ранливост, руралната сиромаштија и деградацијата на скромните земјоделски средства.

Во 2017 година, 70 отсто од екстремно сиромашните во светот живеат во рурални области, 64 проценти работат во земјоделството, а повеќето од нив се потпираат на егзистенција од земјоделството како нивен главен извор на приход.

На глобално ниво, стапките на сиромаштија се три пати повисоки во руралните средини отколку во урбаните средини, а земјоделските работници се четири пати посиромашни од работниците во другите сектори (Светска банка, 2016 година).

Земјоделското производство во голема мера се потпира на овие мали, често сиромашни земјоделци. Во земјите во развој, овие фармери произведуваат најголем дел од храната. Во Азија и Африка, на пример, 80 проценти од производството на храна доаѓа од мали земјоделски фарми (IAASTD, 2016).

Влијанијата на климатските промени врз земјоделството се далеку поголеми врз сиромашните, затоа што се повеќе изложени на опасности. Над 90 отсто од сиромашните во светот живеат во ризични климатски услови (Глобална хуманитарна помош, 2015).

Овие заедници имаат помал капацитетот да управуваат со ризикот и да се справат со кризите, а како резултат на тоа, нивните средства и средствата за живот, како и целото нивно социоекономско опкружување, се посилно погодени од климатските шокови (Рентшлер, 2013; Hallegatte et al., 2016).

Како резултат на последиците од негативните климатски влијанија, малите фармери може да бидат принудени да прибегнат кон неодржливо, еколошки штетно земјоделство кое брзо ги исцрпува нивните долгорочни средства. Се смета дека токму поради климатските промени, до 2030 година, дополнителни 35 до 122 милиони луѓе би можеле да паднат во категоријата „сиромашни“ (Hallegatte, et al., 2016).

Влијание на климатските промени врз социјалните проблеми

Стандард на живеење

Во светот има повеќе од 200 земји. Сите земји се многу различни една од друга, со различна географска локација, територија, природна средина, клима, население, економија и стандард на живеење. Сите тие земји се различно погодени од климатските промени. Тие се разликуваат и по својот капацитет да се справат со новите климатски промени.

Земјите често се поделени во две големи групи според нивното ниво на развој: т.н. „развиени земји“ и „земји во развој“.

Развиените земји се релативно богати земји со поволни услови за живот и силни економии, во кои индустријата, услугите и финансискиот сектор играат голема улога. Луѓето кои живеат во овие земји имаат пристап до добра здравствена заштита и образование, исполнети можности за работа и релативно високи примања. Групата развиени земји обично ги вклучува САД, Канада, Австралија, Нов Зеланд, европските земји, Јапонија, Сингапур, Хонг Конг и Израел. Некои земји од источна Европа, вклучително и Русија, со таканаречените „транзициски економии“ претставуваат подгрупа во рамките на групата развиени земји.

Земјите во развој сè уште се зависни од традиционалните индустрии: одгледување земјоделски култури, сточарство и рударство. Имаат понизок животен стандард, помалку развиен здравствен

систем, помалку социјални програми за населението и помалку можности за образование и вработување.

Групата на земји во развој е исклучително разновидна. Овде се Кина, Индија, Јужна Кореја, Турција, Бразил, Аргентина, Мексико и некои други, кои брзо се израмнуваат со развиените земји благодарение на брзиот раст на индустриско производство. Многу од работите што ги користиме секој ден – облека, обувки, садови, мебел, апарати, играчки – се направени во овие земји, особено во Кина. Кина сега е втора по САД по обемот на стоки и услуги што ги произведува секоја година.

Од друга страна, има 47 земји, кои се сметаат за најнеразвиени во светот. Тие вклучуваат мали островски држави, планински земји без излез на море, како и земји со пренаселени територии и неповолни климатски услови. Овие земји се многу сиромашни, нивните економии се слаби, а нивните луѓе и начин на живот се многу ранливи на природни катастрофи. Повеќето од нив се во Африка и Азија, а најсиромашни од нив се Бурунди, Конго, Либериа, Сиера Леоне, Малави, Етиопија, Танзанија, Бангладеш и Замбија, каде на луѓето им недостига храна, чиста вода за пиење, болници и училишта.

Владите на овие земји не можат да плаќаат социјални бенефиции или пензии на своите граѓани, така што тамошните семејства се обидуваат да имаат што е можно повеќе деца кои ќе им помогнат на нивните родители да го водат домаќинството, да работат на полињата и да ги издржуваат во старост.

Исто така лошите санитарни услови, недостатокот на храна и чиста вода, како и недостатокот на клиника и болници значи дека многу деца умираат пред да пораснат, така што имањето многу деца е начин да се осигура дека барем некои од нив ќе преживее. Околу 800 милиони луѓе (11% од светското население) сега живеат во најсиромашните земји во светот, но овие земји придонесуваат со помалку од 1% во глобалната економија.

Социјална нееднаквост

Во октомври 2011 година, светската популација достигна 7 милијарди. Огромното мнозинство од луѓето во светот - 5,9 милијарди, или 84% од вкупниот број - живеат во земјите во развој и само 16% или 1,1 милијарди луѓе (т.н. „златна милијарда“) живеат во развиените земји. Во исто време, 16% од луѓето кои живеат во богатите земји го конзумираат лавовскиот дел од светското производство.

Значи придонесот на луѓето кои живеат во развиените земји за глобалните емисии на стакленички гасови (нивниот таканаречен „јаглероден отпечаток“) е многу поголем од оној на луѓето во земјите во развој, бидејќи создавањето на дневното производство што го конзумираат луѓето во богатите земји бара огромна количина на ресурси и енергија.

На пример, потребни се 3,5 пати повеќе ресурси за одржување на животот на просечниот Американец отколку за одржување на животот на просечниот жител на Земјата, а просечниот Американец користи 9 пати повеќе од просечниот Индиец. Значи златната милијарда носи поголема одговорност за последиците од климатските промени.

Јазот помеѓу квалитетот на животот на богатите и сиромашните во светот е огромен. Просечните примања во најбогатите 20 земји се 37 пати повисоки од оние во најсиромашните 20. Приходите на 500-те најбогати луѓе во светот го надминуваат вкупниот приход на 416 милиони најсиромашни луѓе на планетата. Најлошо од сè, е многу високиот наталитет во земјите во развој што значи дека нивната стапка на раст на населението е 3,5 пати повисока од онаа на развиените земји.

Населението на многу од најсиромашните земји во Африка и Азија би можело да се удвои за помалку од 40 години. Така и бројот на најсиромашните луѓе на планетата се зголемува.

Би било погрешно да се мисли дека сиромаштијата е ограничена на најмалку развиените земји. Богатите земји имаат и заостанати региони и сиромашни луѓе. Во САД, на пример, бројот на сиромашните се проценува на 46 милиони луѓе во 2010 година, или околу 15% од вкупното население.

Во Германија, речиси секој седми човек, или вкупно 11,5 милиони, живее на или под прагот на сиромаштија. Често, најсиромашните луѓе во развиените земји се луѓето кои доаѓаат од земјите во развој по подобра работа, како и луѓето кои живеат во руралните области и индустриските градови во опаѓање, каде што рудниците и фабриките се затвораат бидејќи се непрофитабилни.

Нееднаквостите во условите за живеење - нееднаква распределба на приходите и можностите меѓу луѓето на нашата планета - претставуваат некои од најголемите итни социјални проблеми во светот денес. Како што е точно забележано во Извештајот за човековиот развој за 2013 година на Програмата за развој на Обединетите нации: „Секој човек има право да живее исполнет живот според неговите или нејзините сопствени вредности и аспирации.

Никој не треба да биде осуден на краток живот или на мизерен живот затоа што случајно е од „погрешна“ класа или земја, од „погрешна“ етничка група или раса или од „погрешен“ пол.“

За жал, климатските промени само го зголемуваат проблемот со социјалната нееднаквост и ја отежнуваат задачата за надминување на сиромаштијата.

Економија и социјални категории

Начинот на живот и економијата на локалното население во голема мера зависи од природните услови и климата, така што секоја промена доведува до големи проблеми за економијата и за општеството. Луѓето во сиромашните земји и региони егзистенцијално зависат главно од земјоделството, така што секоја суша, поплава или ураган може веднаш да ги лиши овие луѓе од нивниот единствен извор на приход.

Климатските промени во сиромашните земји имаат особено големо влијание врз жените, кои главно се одговорни за одгледување деца, грижа за болните и постарите лица, хранење на нивните семејства, одгледување на земјоделски култури или обезбедување вода за пиење.

Дури и во земјите со високи приходи, малите деца, постарите лица и лицата со попреченост може да бидат изложени на посебен ризик бидејќи нивното здравје е многу зависно од временските услови.

Климатска миграција

Климатските промени предизвикуваат десетици милиони луѓе да мигрираат за да ги избегнат последиците од бурите, сушите и поплавите. Според проценките, до 2010 година имало повеќе од 40 милиони луѓе во светот кои се иселиле од своите домови поради причини поврзани со климатските промени. Според прогнозите, нивниот број до 2050 година може да достигне 200-250 милиони.

Во густо населените земјоделски површини, со предвиденото зголемување на нивото на водата во овие реки за 2 m, ќе доведе до поплавување на големи површини обработливо земјиште. Локалните луѓе кои работат на овие полиња ќе бидат принудени да бараат нови места за живеење и работа.

Честите суши или поплави, со особено сериозни последици за земјоделството, ќе принудат многу луѓе од руралните средини да се преселат во градовите во потрага по работа. Таквата миграција води кон создавање цели населби на сиромашни мигранти - сиромашни квартали и области со лоши санитарни услови и висока стапка на криминал.

Нови конфликти

Климатските промени може да предизвикаат сериозни конфликти меѓу луѓето, особено околу прашањата за правата на земјиштето, недостигот на вода и климатската миграција.

Особено изложени на ризик од конфликти поврзани со климатските промени се региони загрозувани од долготрајни суши, недостиг на вода, зголемување на нивото на морето, засолување на почвата и оштетувања на земјоделските култури, недостаток на пристап до енергија и други фактори кои можат да предизвикаат политички и социјални кризи, како и зголемени миграциски текови.

Меѓународна соработка за давање социјална помош

Потребни се посебни програми за помош за најранливите општествени групи со цел да се намалат социјалните ризици кои произлегуваат од климатските промени. Тие треба да вклучат:

- ❖ обука и професионална преориентација на луѓето кои живеат во руралните области, давајќи им алтернативна професија во земјоделството;
- ❖ проекти за преселување на жителите на загрозените региони;
- ❖ отворање нови работни места во сиромашните области;
- ❖ истражувања за развој на нови сорти земјоделски култури кои се поотпорни на суша и
- ❖ техника и можности за рано предупредување за природни катастрофи.

Но, сите овие мерки бараат пари кои сиромашните земји и сиромашните луѓе ги немаат. Веќе се создадени различни фондови и финансиски инструменти за да им се помогне на земјите во развој да ги надминат социјалните проблеми поврзани со негативните ефекти од климатските промени. Главни донатори се владите на развиените земји, големите компании и меѓународните организации, пред сè Обединетите нации.

Потребни се програми и инструменти на насочување и распределба на овие средства за побезболно опоравување и полесно справување со ефектите од климатските промени.

Полот како социјална димензија под влијание на климатските промени

Значење на пол и род во земјоделството

Не можеме да се стави крај на гладот и сиромаштијата без да се зајакне еднаквата застапеност на и мажите и жените во земјоделско-прехранбените системи. Денес, системите за земјоделство и храна се соочуваат со невидена низа предизвици. Глобално населението расте во услови на нови и постојани кризи - економски, енергетски, еколошки, прехранбени и социјални.

Тие кризи вклучуваат конфликти, природни катастрофи, нестабилност на цените, несигурност на пазарот, масовни миграции, здравствени кризи и многу повеќе, а сето тоа се влошува со климатските промени, исцрпувањето на природните ресурси, брзата урбанизација, промените во шемите на исхрана и системите за живот.

Соочени со овие предизвици, поважно е од кога и да е да се изградат инклузивни, одржливи и еластични земјоделско-прехранбени системи, за да може земјоделскиот сектор да може да работи со полн капацитет и да стане поефикасен. ФАО признава дека за да се постигне ова, мора да се справиме со постојаните нееднаквости кои влијаат на слабите перформанси на земјоделскиот сектор во многу земји. Треба да работиме и да ги зајакнеме активностите на руралните жени, мажи, девојчиња и момчиња.

Мажите и жените се поврзуваат со животната средина на различни начини, а промените во животната средина имаат различни влијанија врз нивните животи. Жените играат клучна улога во одржувањето на заедниците и управувањето со природните ресурси, но нивниот придонес честопати е потценет и запоставен.

И жените и мажите се вклучени во земјоделството низ целиот свет, иако улогите што ги играат брзо се менуваат и значително се разликуваат по региони. Родот го обликува пристапот до продуктивни ресурси и можности, учествувајќи во работа со многу средства, инпути и услуги - земја, добиток, работна сила, технологија, образование, екстензии и финансиски услуги, при што, во поширок контекст жените имаат помал пристап до нив (Quisumbing et al., 2014).

Овие родови разлики во обезбедувањето на ресурси и нови финансиски можности го обликуваат земјоделскиот сектор, како во малите земјоделските системи, така и во поголемите комерцијални системи. Така, за да го разбереме земјоделството, мора да ја разбереме родовата динамика во земјоделството.

Разбирањето на родот во земјоделството, започнува со разбирање на разликата помеѓу „пол“ и „род“, термини кои може да бидат збунувачки бидејќи често се користат неконзистентно и наизменично.

Полот се однесува на вродените биолошки категории на маж и жена и е фиксна категорија вкоренета преку биолошките разлики.

Од друга страна, родот се однесува на општествените улоги и идентитети поврзани со тоа што значи да се биде маж или жена во дадено општество или контекст.

Родовите улоги може да се обликуваат од идеолошки, верски, етнички, економски и културни фактори и се клучна детерминанта за распределбата на одговорностите и ресурсите помеѓу мажите и жените (Мозер, 1989 година); Родовите улоги се општествено, а не биолошки определени, тие се флуидни и подложни на промени врз основа на променливите норми, ресурси, политики и контексти.

„Род“ и „жени“ често - но неточно - се користат наизменично. Полот се однесува на односите меѓу мажите и жените, а не ексклузивен фокус на жените. Голем дел од литературата и практиката за развој на земјоделството се фокусирани на мажите.

Полот, исто така, се поистоветува со сиромаштија, каста, етничка припадност, возраст или фаза на животниот циклус и слично.

Анализирањето на полот во земјоделството значи и надминување на значењето на полот како главата на домаќинството. Полот на главата на домаќинството е погрешен показател за полот бидејќи го игнорира мнозинството жени во светот кои живеат во домаќинства дефинирани како машки глави, како и мажите кои живеат во домаќинства на чело со жени (Дос, 2018).

Така, ги меша родовите прашања со оние од структурата на домаќинството; жената се смета за глава на домаќинството само ако нема возрасен маж во него, или нема возрасен маж кој економски придонесува во домаќинството.

Исто така, може да биде несоодветно кога во домаќинствата со повеќе генерации се дефинира едно лице како глава на семејството, иако има различни возрасни лица кои може да имаат различни улоги и одговорности.

Во земјоделството, родовата анализа дава увид во тоа како родовите општествено изградени улоги и одговорности ги обликуваат многуте одлуки во земјоделското производство, преработката, учеството на пазарите, па сè до исходите од потрошувачката и благосостојбата.

Родовиот јаз во земјоделството и неговите импликации врз контекстот на климатските промени

Одговорност

Во земјите во развој, жените се вклучени во земјоделствата со мал обем, често во привремени или неплатени активности. Видливиот пораст на женските одговорности во земјоделството е резултат на зголемениот обем на семејното земјоделство, што е поттикнато од демографските притисоци и фрагментацијата на земјиштето.

Растот на работните места во другите сектори и значителната машка миграција од руралните области е уште еден фактор што го зголемува обемот на работа на жените. (Славчевска и др., 2016)

Има се повеќе докази дека занемарувањето на големиот „родовиот јаз“ што опстојува во земјоделската продуктивност и развој во повеќето земји носи со себе значителни трошоци (Ali, 2015; Peterman *et al.*, 2014; UNWomen, 2015).

Родовиот јаз во земјоделството мора да се реши за да се постигне премин кон климатски паметно земјоделство

Се проценува дека затворањето на родовиот јаз во земјоделството би го зголемило вкупното земјоделско производство во земјите во развој за 2,5 до 4 отсто и би го намалило бројот на гладни луѓе за 12 до 17 отсто на глобално ниво, што е еквивалентно на 100 до 150 милиони луѓе (ФАО, 2011).

Доказите, исто така, укажуваат на фактот дека поеднаквите родови односи во домаќинствата и заедниците придонесуваат за зголеување на земјоделскиот и руралниот развој, продуктивноста и исхраната (Farnworth *et al.*, 2013).

Жените земјоделци се исто толку ефикасни како и мажите земјоделци, но произведуваат помалку затоа што контролираат помалку земјиште, користат помалку средства, имаат помал пристап до работна сила и услуги. (ФАО, 2011).

Но кога културите кои традиционално ги произведуваат жени фармери, стануваат комерцијално профитабилни, мажите честопати го преземаат нивното производство и маркетинг (Berti *et al.*, 2004; Doss 2001; Momsen 2010).

Нееднаквост

Иако жените сочинуваат 43 отсто од глобалната земјоделска работна сила, жените поседуваат, работат и управуваат со помали и помалку вредни парцели од мажите (ФАО, 2011). Ограничената сопственост на свое земјоделско земјиште сериозно го ограничува пристапот на жените до кредити, со што се загрозува нивниот капацитет за прилагодување на негативните ефекти од климатските промени.

Без формална сопственост на земјиште, тие не можат да финансираат климатски паметни земјоделски иновации. Тоа, исто така, значи дека жените имаат мал пристап до услуги кои би можеле да помогнат во олеснување на инвестициите за добивање нови технологии, подобрување на нивните практики за управување со природни ресурси и усвојување поефикасно и попродуктивно управување со земјоделските култури и добитокот, а сето тоа би можело да им помогне да се справат со деградацијата на природните ресурси и градење отпорност на климатските промени (Светска банка, 2009).

Постојат убедливи докази дека климатските промени можат да ги зајакнат или влошат нееднаквостите. Сепак, важно е да се признае дека решавањето на родовите нееднаквости не е само прашање на „исправување на погрешното“. Исто така, претставува важна можност да се искористат претходно недоволно искористените и недоволно препознатливите способности, знаења и таленти.

Обезбедувањето еднаков пристап на жените и мажите земјоделци до земјиште и други продуктивни ресурси може да обезбеди поголема родова еднаквост, подобра безбедност на храната и зголемена адаптација и ублажување на климатските промени. Тоа ја отвора можноста за рентабилен и трансформативен пристап кон климатски паметен развој на земјоделството. За да ова стане реалност, има потреба од внимателна реевалуација на досегашните и тековните земјоделски практики.

Фокусирање на родовата еднаквост е од суштинско значење за исполнување на целите на климатско паметно земјоделство, бидејќи тоа ќе послужи за зголемување на земјоделската продуктивност и приходи, градење на отпорност за прилагодување на климатските промени и ќе придонесе за ублажување на климатските промени.

Едукација и советувања поврзани со климата

Способност за пристап и користење информации за времето, климата и рано предупредување за катастрофие критичен елемент на адаптацијата. Подобрен пристап на мажите и жените до информациите за климата е уште еден клучен аспект за премин кон климатски паметно земјоделство.

Во 2011 година, од 97 земји, само 5 проценти од услугите за едукација, обуки и советувања биле насочени кон жени; а само 15 проценти од персоналот за едукација, обуки и советувања биле жени. Во некои култури, на жените кои работат во земјоделството практично им било

забрането да се вклучат во овие обуки(FAO, 2011). Во некои земји, персоналот на давателите на советодавни услуги може да има ставови кои одразуваат пристрасност кон земјоделците кои немаат пристап до кредити и имаат помало образование. Овие едукатори и советници имаат тенденција да ги таргетираат земјоделците богати со ресурси, а жените, кои обично имаат послаб пристап до ресурсите, се занемарени (Elias *et al.* , 2015).

Работни обврски

Родовиот јаз во земјоделството се отсликува и во обемот на работните обврски на жените. Жените се земјоделци, работници и претприемачи. Тие, исто така, трошат значително време за да се осигураат дека другите членови во нивното домаќинство, вклучително и децата и постарите лица се соодветно нахранети.

Руралните жени често управуваат со сложени домаќинства и спроведуваат повеќе стратегии за егзистенција. Нивните активности обично вклучуваат производство на земјоделски култури, негување животни, преработка и подготовка на храна, работа за плата во земјоделски или други рурални претпријатија, ангажирање во трговија и маркетинг, грижа за членовите на семејството и одржување на нивните домови.

Овие домашни активности се задачи кои одземаат многу време и ги ограничуваат можностите на жените да учествуваат и да имаат корист од климатските паметни земјоделски иницијативи. Непропорционалната одговорност на жените за неплатената работа ги заробува во „временска сиромаштија“.

Тие немаат време да учествуваат во иницијативи за развој на земјоделството и други општествени, економски и политички активности, што ги лишува од целосното уживање на нивните економски и социјални права (Action Aid, 2013).

Товарот на работата што жените го преземаат мора да се олесни за да им се овозможи на нив и на нивните семејства да го поминуваат своето време на надградување за поголема продуктивност. Помеѓу 1980 и 2010 година, уделот на жените вработени во земјоделството е зголемен за околу 30 проценти.(СОФА, 2011).

Половите разлики и ефектите од климатските промени во Македонија

Климатските промени и нивните негативни влијанија не ги препознаваат стереотипите и основите за дискриминација (возраст, пол, етничка припадност, религија и друга припадност), но силно ја препознаваат климатската отпорност на луѓето, што длабоко зависи од социјалниот и економскиот статус и родовата основа на диспаритет.

Националните податоци покажуваат дека земјоделскиот сектор е најважен во Македонската економија, одговорен за 16% од БДП на земјата и вработување за 36% од работната сила.

Земјоделството е важна, но не и нужно платена дејност за жените низ целата земја. Официјална статистика за Македонија укажува дека во 2012 година жените сочинувале 40% од работниците во земјоделските претпријатија.

Достапните податоци за образование по различни земјоделски сектори покажува дека приближно 30% од агрономите се жени.(ДЗС, 2014). Процентот на женски членовите на домаќинствата кои работат во индивидуални земјоделски стопанства и вработени во деловните субјекти изнесува 43% (ДЗС,2007).

Степенот и видот на учество на жените во земјоделството варира во различни региони. Во Вардар и Пелагонија, мнозинството, односно 66,7% и 60% од вработените жени, работат во земјоделството и го носат вишокот на пазар, додека во полошкиот (73,7%) и североисточниот регион (66,7%) жени се занимаваат со земјоделство за своја егзистенција.

Севкупно, руралните жени сочинуваат до 38% од оние кои се економски активни во земјоделството, ловот и шумарството (вклучувајќи ги и сезонските работници), при што се проценува дека 20% од економски неактивни жени всушност работат на семејни фарми на неплатена основа (ЦИКП, 2012).

Жените се занимаваат со неплатена земјоделска дејност повеќе од мажите, а нивните задачи се садење, берење, преработка и пакување. Жените во Македонија се одговорни за земјоделските

активности во близина на куќата, за хранење и молзење на добиток. Македонките работат на терен со мажи, додека Албанките главно работат во близина на домот, додека мажите работат надвор од дома. Мажите преземаат потешки задачи, како што се копање, наводнување и берба. Тие исто така управуваат со земјоделските машини и продаваат стоки на пазарот. Како и во повеќето делови на светот (ФАО, 2011), женските задачи во земјоделството во Република Македонија се поврзани со рачна работа и се ретко поткрепено со информации и технологија. Учеството на жените во земјоделството во земјата, исто така, се карактеризира со недостаток на сопственост на земјиштето, мал придонес во носење одлуки и недостаток на контрола врз своето време и труд.

Според ФАО, приближно 16% од земјиштето во земјата е во сопственост на жени, но малку жени се формално регистрирани како фармери. Во просек, помалку од 6% од домаќинствата жените поседуваат обработливо земјиште или куќа (ЦИКП, 2012). Жените во руралните средини имаат само основно образование, додека во урбаните средини имаат барем средно образование.

Возраста како социјална димензија под влијание на климатските промени

Динамика меѓу генерациите: климатските промени може да влијаат на динамиката меѓу генерациите во земјоделските семејства. Премостувањето на генерациониот јаз и поттикнувањето на комуникацијата и соработката помеѓу различни возрастни групи може да ја олесни размената на знаење и експертиза, овозможувајќи им на земјоделските семејства поефикасно да се прилагодат на климатските промени. Возраста на земјоделецот има значително влијание врз усвојувањето на климатски паметни земјоделски практики.

Во некои случаи, постарите земјоделци имаат помала веројатност да усвојат одредени практики како што се мерки за подобро управување со плодноста на почвата и диверзификација на културите. Влијанието на возраста врз прифаќањето може да се припише на фактори како што се искуството, нивото на образование и тешко прифаќање ризик.

Постарите генерации можеби се отпорни на промени или се колебаат да усвојат нови технологии и практики, додека помладите генерации може да донесат нови перспективи и идеи за справување со предизвиците поврзани со климата. Важно е креаторите на земјоделските политики и службите за обука да ја земат предвид старосната демографија на земјоделците.

Климатските промени влијаат на земјоделците од сите возрасти, но нивното влијание може да варира во зависност од фактори како што се локацијата, видот на земјоделството, социоекономскиот статус и пристапот до ресурсите.

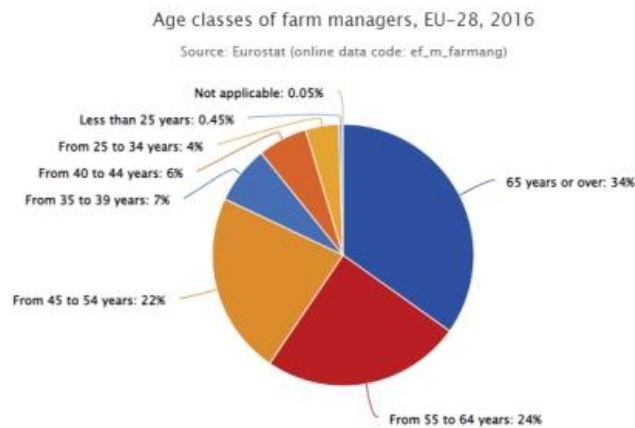
Млади земјоделци: Климатските промени претставуваат уникатни предизвици и можности за младите земјоделци кои штотуку ја започнуваат својата земјоделска кариера. Иако тие можат да бидат поотворени за усвојување иновативни практики и технологии за да се прилагодат на променливите климатски услови, тие исто така може да се соочат со бариери како што се ограничен пристап до земјиште, капитал и ресурси.

Дополнително, на младите земјоделци им недостасува искуство и воспоставени мрежи на кои се потпираат постарите генерации за справување со ризиците поврзани со климата. Климатските промени можат да влијаат на одлуките на младите луѓе кои размислуваат за кариера во земјоделството, бидејќи тие ги одмеруваат потенцијалните ризици и несигурности поврзани со земјоделството наспроти другите опции за егзистенција.

Сепак, може да инспирира иновации и претприемништво меѓу младите фармери, кои можат да развијат одржливи земјоделски модели и да истражуваат ниски пазари кои се отпорни на климатските промени

Само 11% од сите фарми во Европската унија се управувани од земјоделци под 40 години. Да се убедат младите луѓе да се занимаваат со земјоделство е значаен предизвик. Според Европската Комисија, поради стареењето на земјоделското население, ЕУ ги засилува своите напори да ги поттикне младите луѓе да се занимаваат со земјоделство. На младите земјоделци во почетокот им се овозможуваат грантови за да започнат свој бизнис, поддршка за одржување на приходите и бенефиции во облик на дополнителна обука.

Вака поддржаните следни генерации европски земјоделци се смета дека ќе ја подобрат идната конкурентност на земјоделството во ЕУ како и гарантираните залихи на храна на Европа во наредните години.

Слика 14: Возрасната застапеност во земјоделството во ЕУ

Сепак, климатските промени предизвикуваат катастрофа за земјоделските заедници коисе на првите линии на климатската криза.

Според Извештајот од Националната коалиција на млади земјоделци за 2022 година, 73% од младите земјоделци доживеале барем едно негативно климатско влијание на нивната фарма во изминатата година, а 88% проценти од нив сметаат дека временските промени кои се случуваат принудно ги поместуваат вообичаените земјоделски активности, а се резултат токму на климатските промени.

Посевите се уништени или оштетени поради екстремните временски појави, сезоните на растење се нарушени и има сериозни економски загуби поради суши и небезбедни услови од неконтролирани шумски пожари.

Младите земјоделци се подготвени директно да ги ублажат катастрофалните ефекти од климатските промени преку реформи во земјоделските политики, поголема застапеност во носењето одлуки кои директно или индиректно ги засегаат, квалитетно образование за климата и нејзините влијанија, како и колаборативни и трансформативни партнерства со вршнички организации и сојузници.

Родовите улоги ги обликуваат искуствата на младите затоа што разликите во средствата значат дека младите мажи и жени имаат различни услови да се прилагодат и да успеат како земјоделци во услови на климатски промени. Климатските закани за земјоделството ги поттикнуваат младите од руралните средини да го напуштат земјоделството и да најдат работа во градовите.

Од суштинско значење е да се развијат родово чувствителни политики за младите мажи и жени земјоделци преку промовирање на интервенциите за рурална диверзификација.

Општа цел на оваа мерка е поттикнување на вработувањето на младите мажи и жени земјоделци преку создавање на нови и задржување на постојните работни места. Со тоа се зголемува нивото на економска активност во руралните средини, се подобрува квалитетот на живот и се намалува руралната депопулација, се постигнува одржлив развој на руралните средини, со што се придонесува за подобра територијална рамнотежа, како на економски така и на социјален план.

Специфични цели на руралната диверзификација се:

- ❖ Одржување на земјоделските активности во руралните средини преку овозможување на одредени услуги;
- ❖ Развивање и промовирање на руралниот туризам;

- ❖ Развивање на не-земјоделски микро и мали претпријатија кои се базираат на локални ресурси и кои се поврзани со подобрување на квалитетот на живот во руралните средини;
- ❖ Да се зачуваат и развијат традиционалните занаетчиски активности;
- ❖ Да се промовира претприемништвото во руралните средини.

Средовечни земјоделци: Средовечните земјоделци честопати носат значајни одговорности, како што се управување со секојдневните операции на нивните фарми, обезбедување на нивните семејства и планирање за иднината.

Климатските промени може да го нарушат нивниот живот со тоа што ќе влијаат на приносите на земјоделските култури, ќе ги зголемат трошоците за влез и ќе создаваат несигурности на пазарот. Овие предизвици можат да ги нарушат финансиите на домаќинствата и да го зголемат нивото на стрес, бидејќи средовечните земјоделци се снаоѓаат во сложеноста на прилагодувањето на променливите услови на животната средина, истовремено обезбедувајќи ја економската исплатливост на нивните фарми.

Покрај тоа, средовечните земјоделци може да се соочат и со здравствени ризици поврзани со климатските промени, како што се болести поврзани со топлина или изложеност на загадувачи на воздухот од шумски пожари.

Стари земјоделци: Резултатите покажуваат дека знаењето на постарите фармери за климатската варијабилност и климатските промени се зависи од нивниот пол, нивото на формално образование и искуството во земјоделството.

Постарите земјоделци прифаќаат стратегии во и надвор од фармата за да се справат со климатските промени и и климатските варијабилности. Ранливоста на постарите земјоделци на климатските промени бара механизми за специфична социјална заштита, како што е пензиската шема.

Таа треба да гарантира пристап до месечни парични трансфери кои ќе ги олеснат ограничувањата за егзистенција и ќе ја обезбедат заслужената благосостојба.

Бројот на луѓе на возраст над 60 години се предвидува да се зголеми од 13,6 отсто во 2020 година на 24,9 отсто во 2050 година. До средината на векот, секој четврти човек во регионот ќе биде на возраст од 60 или повеќе години, додека лицата на возраст од 80 или повеќе години ќе претставуваат една петтина од сите постари лица.

Ова поместување на старосната структура на населението се јавува кога климатските промени ја зголемуваат фреквенцијата и интензитетот на екстремни временски настани како што се топлотни бранови, тропски циклони, бури и суши.

Зависноста од природните ресурси и земјоделски сектори, слабите институции, недостатокот на социјалната заштита и високите нивоа на сиромаштија меѓу населението го прави светот многу ранлив на ризиците поврзани со климатските промени.

Сепак, постарите лица се изложени на поголем ризик да станат сиромашни и често немаат пристап до соодветни ресурси и услуги. Со очекуваниот животен век на жените да биде повисок од оној на мажите. Тие подолго време живеат во сиромаштија, имаат поголема веројатност да го изгубат партнерот, пониски нивоа на образование и потреба да се комбинира работата во земјоделството со грижата за децата.

Ова исто така значи дека возрасните жени имаат поголема веројатност да се вработат во неформалниот сектор и често се помалку платени од мажите.

Додека некои постари лица можат да се справат со ефектите поврзани со екстремните временски услови и други ризици, други не можат. Постарите земјоделци се поподложни на болести и на негативното влијание што климатските промени може да го имаат врз снабдувањето со храна, вода и санитација, здравствена и социјална заштита, домување и транспортни услуги.

Ранливоста дополнително зависи и од придружните фактори, како што се полот, етничката припадност и попреченоста. Постарите лица со попреченост се изложени на особен ризик од ефектите од климатските промени.

Опасностите поврзани со климата претставуваат опасност за постарите лица, додавајќи дополнителен стрес на нивната способност да се справат со многуте предизвици со кои веќе се

соочуваат. На пример, поплавите предизвикани од климатските промени предизвикуваат нарушување и проблеми со закрепнувањето, грижа и вознемиреност за возрасните земјоделци од ризик од повторна појава.

Овие закани можат да предизвикаат стрес, кој заедно со веќе нарушеното постоечко здравје, може да има значително влијание врз благосостојбата без ефективент капацитет за справување и соодветни социјални системи за поддршка.

Постарите земјоделци тешко ги прифаќаат промените кои ги носат технологиите, но сепак сакаат да ја остават во наследство земјоделската површина и производство во добра кондиција на новите генерации. Тоа остава можност со правилна насока и обука да се прошират можностите на старите земјоделци полесно да се справат со климатските промени.

Севкупно, климатските промени влијаат на земјоделците од сите возрасти, претставувајќи и предизвици и можности за земјоделска егзистенција. Решавањето на овие предизвици бара приспособени стратегии кои ги земаат предвид различните потреби, капацитети и искуства на земјоделците од различни возрасни групи, како и поттикнување на соработка и иновации во земјоделските заедници. При дизајнирање и спроведување на климатски паметни земјоделски програми.

Приходот во земјоделството и климатските промени

Со порастот на температурите на воздухот и водите на глобално ниво, трошоците за амортизација на климатските промени рапидно ќе се зголемат. Една студија сугерира дека необлаженото глобално затоплување би можело да ги намали просечните глобални приходи за приближно 23% до 2100 година и да направи 77% од земјите посиромашни по глава на жител отколку што би биле без климатските промени.

Влијанијата на климатските промени ќе ги нарушат природните, економските и социјалните системи од кои зависиме. Ова нарушување ќе влијае на глобалната безбедност на храната, ќе ја оштети инфраструктурата и работните места и ќе му наштети на здравјето на луѓето.

Овие влијанија се нерамномерно распоредени низ светот, при што некои земји се соочуваат со многу поголеми ризици од другите. Сепак, сите земји, заедници и компании ќе ги почувствуваат ефектите од климатските промени.

За жал, влијанијата од климатските промени се веќе тука. Глобалното ниво на морињата се зголеми за 19 см од почетокот на дваесеттиот век, зголемувајќи го ризикот од поплави за многу крајбрежни градови и заедници. Топлотните бранови и сушите стануваат се почести и поинтензивни во многу делови од светот, предизвикувајќи штета по здравјето на луѓето и повеќе смртни случаи поврзани со горештините.

Климатските промени исто така влијаат на безбедноста на храната бидејќи се менуваат моделите на врнежи и топлина. Во Јужна Европа и некои делови од Африка, Азија и Јужна Америка, приносите на културите се намалуваат.

Глобалното снабдување со храна не е стабилно бидејќи екстремните временски настани и деградацијата на живеалиштата ги нарушуваат синџирите на снабдување. Ова може да доведе до повисоки цени на храната и до 183 милиони повеќе луѓе во светот да се сочат со глад.

Дури и само половина степен на затоплување може да направи разлика помеѓу опасните климатски ефекти. Со ограничување на глобалното затоплување на 1,5°C наместо 2°C, на пример, 420 милиони луѓе помалку ќе бидат изложени на екстремни топлотни бранови, а 10 милиони луѓе помалку ќе трпат ризик од поплави поради зголемувањето на нивото на морето.

Овие ризици и влијанија не се рамномерно распоредени, па некои региони на планетата ќе ги почувствуваат ефектите од климатските промени посериозно од другите во зависност од нивната локација и способноста да се прилагодат. Меѓутоа, бидејќи и климатскиот систем и нашите човечки општества се глобално меѓусебно поврзани, ефектите од климатските промени на некој начин ќе влијаат на сите земји, компании и земјоделски заедници.

Анализата на механизмот за истражување на влијанието на климатските промени врз финансиите во земјоделските семејства од 2017открива дека климатските промени имаат ефекти

врз финансиската ранливост на руралните домаќинства преку здравјето на земјоделците, достапноста на кредитите и земјоделското производство.

Понатаму, ефектот на климатските промени врз финансиската ранливост на домаќинствата е поизразен кај земјоделците со пониско ниво на образование.

Физичкиот капитал се состои од инфраструктура и материјали потребни за поддршка на егзистенција.

Човечкиот капитал се однесува на знаењето на поединците, здравствената состојба итн., за заработка за живот.

Финансискиот капитал се однесува на финансиските ресурси, кои обично вклучуваат готовина, заштеди, кредити, дознаки и приход од трансфери, кои ги користат домаќинствата или поединците за да ги постигнат своите животни цели.

Прво, големата зависност на земјоделското производство од природната средина го прави земјоделството често погодено од ветрови, врнежи од дожд, град, постојана суша и штетници и болести предизвикани од климатските промени. Овие фактори влијаат на физичкиот капитал на земјоделските домаќинства.

Второ, ризикот од болеста влијае на човечкиот капитал на земјоделските домаќинства, што доведува до зголемена финансиска ранливост на руралните домаќинства. (7,3% зголемување на годишната смртност во руралните области поради зголемување на просечната дневна температура по °C.)

Трето, климатските промени може да го нарушат работењето на руралните финансиски институции, а со тоа да влијае на финансискиот капитал на руралните домаќинства. Нејасно е како климатските промени влијаат на финансиската стабилност на руралните домаќинства со тоа што влијаат на трошоците за егзистенција, а со тоа и на финансиската стабилност на руралните домаќинства.

Климатските промени имаат значителни импликации за земјоделските семејства, особено во однос на нивните финансиски приходи. Еве како климатските промени влијаат на различни финансиски аспекти во земјоделските домаќинства:

Здравствените проблеми: во земјоделските домаќинства поради зголемување на медицинските трошоци влијаат на економската продуктивност и на тој начин го намалуваат приходот на руралните домаќинства.

На пример, промената на климата и временските појави може да го зголеми присуството на вектор-преносливите болести во сточарството, што доведува до повисоки трошоци за здравствена заштита за земјоделските домаќинства.

Пристап до кредити и заеми: ризиците поврзани со климата може да направат земјоделските активности да изгледаат поризични за банките или финансиските институции, што може да доведе до несигурност во кредитирањето на банките, што пак, ги прави банките повнимателни во кредитирањето кои на тој начин ја намалуваат понудата на кредити и ликвидноста на пазарот (Berg and Schrader, 2012; Hosono et al., 2016).

Ова за земјоделците значи построги критериуми за кредитирање и повисоки каматни стапки за земјоделските заеми. На малите земјоделци, на кои често им недостасува дополнителна и формална кредитна историја, може да им биде сè потешко да пристапат до прифатливи кредити за финансирање на нивните земјоделски операции.

Несигурноста во кредитирањето на банките предизвикува руралните домаќинства погодени од таква катастрофа да се соочат со посериозни финансиски ограничувања, а исто така дополнително ги зголемува стапките на неисплаќање на кредитите на банките, поткопувајќи ја способноста на банките да работат и на тој начин се создава маѓепсан круг.

Неподготвеноста за ваквото кредитирање на банките е поизразена во земјите во развој отколку во развиените земји.

Премии за осигурување на посевите: Оваа несигурност во кредитирање на банките е предизвикана главно од загубите по катастрофата, особено од загубата на неосигурени средства. Со зголемената фреквенција и сериозноста на екстремните временски настани, загубите на земјоделските култури стануваат почести.

Како резултат на тоа, земјоделските семејства може да се соочат со повисоки премии за осигурување на посевите за да ги заштитат своите средства за живот. Овие зголемени трошоци може да ги оптоварат буџетите на домаќинствата, особено за малите земјоделци со ограничени финансиски ресурси.

Инфлација или рецесија: Физичката штета предизвикана од ненадејни климатски катастрофи како што се поплави, ветрови, високи температури или долгорочни климатски проблеми како што се пораст на нивото на морето, промени на врнежите и закиселување на морската и питката вода може директно да доведат до пад на вредноста на земјоделскиот имот. Овој пад на вредноста го зголемува ризикот од неплаќање на заемите за домаќинствата и бизнисите на земјоделците.

Дополнително, макроекономските флукуации како инфлација или рецесија предизвикани од овие природни катастрофи, може индиректно да имаат значително негативно влијание врз микрофинансирањето, односно позајмувачите дане може да ги исполнат своите долгови, што повторно доведува до прекин на отплатата на заемите и исцрпување ликвидноста на банките.

Инвестиции во инфраструктура: Зголемувањето на температурите или промените во врнежите доведуваат до пониски нивоа на реките, откажување на културите, одложување на сезоните на садење, пониски приходи и намалени приноси, повисоки трошоци за семиња, ѓубрива и пестициди, а со тоа и значителни влијанија врз природните средства и ресурси од кои зависи земјоделството.

Дополнително, може да бидат неопходни инвестиции во инфраструктура за наводнување или сорти на култури отпорни на суша, што дополнително ги зголемува трошоците.

Нестабилност на приходите: промените во временските појави може да предизвикаат варијабилност во приносите на земјоделските култури, што доведува до нестабилност на приходите за земјоделските семејства.

Оваа нестабилност го прави финансиското планирање и буџетирање попозитивно, бидејќи земјоделците тешко може да ги предвидат нивните идни приходи. Во време на лоша жетва или уништување на културите, домаќинствата може да се соочат со финансиски проблем, што ќе влијае на нивната способност да ги задоволат основните потреби и да инвестираат во идните земјоделски активности.

Инвестиции во климатска адаптација: за да се ублажат влијанијата од климатските промени, земјоделските семејства можеби ќе треба да инвестираат во стратегии за адаптација како што се подобрени системи за управување со водите и со наводнувањето, практики за унапредување на квалитетот на почвата и диверзификација на културите.

Иако овие инвестиции можат да ја подобрат издржливоста на ризиците поврзани со климата на долг рок, тие често бараат однапред капитал, што дополнително ќе влијае на финансиите на домаќинствата.

Нестабилност на пазарот: климатските промени може да ги нарушат глобалните земјоделски пазари преку промени во динамиката на понудата и побарувачката, нестабилноста на цените и нарушувањата на трговијата. Земјоделските семејства може да доживеат флукуации во цените на стоките, што ќе влијае на нивните нивоа на приходи и профитабилност. Нестабилноста на пазарот може да направи предизвик за земјоделците да донесат значајни одлуки во врска со изборот на култури, маркетинг стратегии и долгорочни инвестиции.

Севкупно, климатските промени претставуваат значителни финансиски предизвици за земјоделските семејства, вклучително и зголемени влезни трошоци, повисоки премии за осигурување, ограничен пристап до кредити, нестабилност на приходите, потреба од инвестиции за климатска адаптација, нестабилност на пазарот и потенцијални трошоци за здравствена заштита.

Решавањето на овие предизвици бара координирани напори од креаторите на политиките, финансиските институции и земјоделските чинители за поддршка на земјоделците во градењето отпорност на ризиците поврзани со климата и обезбедување одржливост на земјоделските средства за живот.

